

SOSYALİST HAREKETTE KÜÇÜK BURJUVA ETKENLER

1962'deydi, yanılmıyorsam, sosyalizm üzerine yazılarda bir ara Türkiye'de sosyal demokrat bir hareketin gelişip gelişemeyeceği tartışıldı. CHP'nin ortanın solu politikasını benimsemesi aynı tartışmaları tazeledi. Sosyal demokrat (ortanın solu) hareketinin gelişemeyeceği görüşünde olanlar kısaca şu gerekçeleri ileri sürüyorlardı: Türkiye gelişmiş kapitalist bir ülke olmadığından, burjuvazisi, işçi emekçi sınıflara ekonomik tavizler vererek onu az çok bir tatmin çizgisinde tutabilecek güçte değildir. Sermaye birikimini yapamamış, yapamıyan, daima devlet eliyle desteklenmek durumunda bulunan sermayedar sınıfın hem gerekli sermaye birikimini sağlamak, hem de işçi, emekçi kitlelere ekonomik haklar sağlamak imkânsızdır. Ayrıca, Türkiye'de bir "işçi sınıfı aristokrasisi", yani işi az çok garantili, yüksek ücretli, mevcut düzenle çıkarları bakımından uyumuş bir işçi sınıfı kesimi de yoktur.

Yukarıdaki gerekçelere katılmakla beraber, sorunun bu kadar kestirmeden ve kesin kapatılabileceği kanısında değilim. Türkiye'de, Batıdaki sosyal demokrat hareketlerin dayandığı toplumsal şartlar yoktur, ama Türkiye'de bir küçük burjuva sosyalizmi hareketinin şu veya bu ölçüde tutunup yayılmasına elverişli başka şartlar ve faktörler vardır. Türkiye'de sosyalist hareketin sağlam temellere dayandırılıp, sosyalizmden şaşmaz bir rotaya oturtulabilmesi için bu elverişsiz şartların gözden kaçırılmaması, sosyalist çizginin tesbitinde hesapların ona göre yapılması gereklidir.

Türkiye ekonomisinin, bütünüyle, "geri teknikli bir tarım sektörü üzerinde az gelişmiş bir kapitalizm" oluşu, kendi başına, küçük burjuva ideolojisinin en yaygın ideoloji olması sonucunu doğurmaktadır. Kapitalizm gelişmemiş olduğuna göre, ona özgü burjuva ideolojisi de tam gelişmiş ve yerleşmiş değildir. Gerek tarımda, gerek sanayide yaygın üretim şekli "küçük emtia üretimi"dir. Tarımda küçük aile işletmeleri çoğunluktadır. Bu işletmelerde iç üretim ilişkileri kapitalist nitelikte olmamakla beraber (bir iki ücretli tarım işçisi kullansa dahi aile bütünüyle üretimde çalışır), bu küçük işletmeler aile tüketimi için değil, iç ve dış pazar için üretimde bulunur. Bunun için iç ve dış kapitalist ilişkiler ağı içindedir, pazarın dalgalanmaları ve etkisi altındadır ve kredi ilişkileriyle aile işletmesi dışı mercilere, bankacılara, tüccara, tefecilere bağlıdır. Bu cepheleriyle kapitalist sisteme bağlanmış, onunla bütünleşmiş olan bu işletmeler, iç üretim ilişkileri bakımından olduğu kadar üretimin amacı bakımından da "kapitalistleşmiş" değildir; yani üretimden amaç, kâr ve azami kâr değil, ailenin geçimini sağlamaktır. Hâsılı tarımda yaygın olan bu üretim şekli küçük burjuva ideolojisi için verimli bir yataktır.

Sanayide de küçük ve orta işletmeler yaygındır. Hatta en büyük işletmeler bile, değil Amerika'daki, Avrupa'daki benzerleriyle kıyaslandığında cüce denecek kadar küçük kalır, öte yandan, sayıları bir buçuk milyon kadar tahmin edilen küçük esnaf ve sanatkâr kütlesi vardır. Bu durum da küçük burjuva ideolojisi için verimli bir zemin yaratır.

Ve nihayet, sayılan tüm nüfusa kıyasla az da olsa kamuoyunu, öbür sınıf ve tabakaları etkilemekte önemli rolü olan, hele bizim tarihimizden gelen nedenlerle Türkiye’de büsbütün etken olan “aydınlar” tabakası vardır. Bunların küçük burjuva niteliği ise üzerinde durulmayı gerektirmeyecek kadar bilinmektedir.

Öte yandan işçi sınıfı, bir çok az gelişmiş ülkeye kıyasla nicelik ve nitelik bakımından önemli bir ölçüde var olmakla beraber, gelişmiş kapitalist ülkelere göre her iki yönden de yetersizdir. “İşçi sınıfı aristokrasisi” yoktur ama, muntazam iş bulan, sendikalı ve sigortalı işçiler, tümüyle, öbür kol hatta kafa emekçisi sınıf ve tabakalara kıyasla daha bir “imtiyazlı” durumdadır, iyi kötü hastahaneleri, ücretli tatil, çeşitli tazminatı, emeklilik ödeneği vardır. Ayrıca, henüz köyden bağlarını koparmamış, köylü kökeninden olmanın niteliklerini yitirmemiş genç bir sınıftır.

Kalın çizgileriyle kısaca belirttiğimiz bu tablo Türkiye’nin hâkim niteliğiyle bir “küçük burjuva toplumu” olduğunu göstermektedir. Küçük burjuvazinin ise, hep bilindiği gibi, hangi toplumda olursa olsun genel niteliği, sermayeci sınıfla işçi sınıfı arasında bocalıyan, çelişkili, tutarsız ve kaypak bir durum ve tutumdadır. Bir yandan büyük sermayenin baskısı ve dolaylı sömürsü altında olduğundan ona karşıdır, öte yandan, işlediği toprak parçasına, küçük dükkânına, basit üretim araçlarına sahip olduğundan burjuva ideolojisine dönüktür, işçi sınıfına karşı kendi “küçük mülkiyet sahibi” durumunu ve hayat standardını korumak, kendini ondan ayırt etmek ister. İki temel kutup sınıf arasındaki çelişki, eski üretim düzeninden arta kalma ve teknik-ekonomik ilerleme sonucu niteliğini değiştirmesi, hatta ortadan kalkması mukadder sınıf durumu dolayısıyla küçük burjuvazi, normal olarak kapitalizme ve burjuva ideolojisine dönük olmakla beraber, buhranlı ve hızlı sosyal değişme zamanlarında zıt ideolojik kutuplar arasında rakkaslanır. Değişmeyen veya zor değişen esas niteliği, sosyal hareketlilik ve karışıklıklardan çabuk ürkmesi, “kanun ve nizam” adına diktatörlüklere, askeri yönetimlere, faşizme kolayca boyun eğmesidir. Sosyalizme eğilimi de, mevcut düzeni temelinden muhafaza ederek büyük sermayeyi kısıtlamak, halk kitlelerine sosyal ekonomik haklar sağlamak isteği şeklinde kendini gösterir.

Türkiye’de toplum yapısının bu belirgin küçük burjuva niteliği, küçük burjuva ideolojisinin yaygınlığı sosyalist hareketi de etkilemekte, bu hareket içinde de büyük çapta yansımaktadır. Bence bugün sosyalist harekette görünen bölünmeler, çekişmeler altında, başka nedenler de olmakla beraber, bu yapısal neden yatmaktadır aslında. Birbirinden bu kadar farklı ve hatta birbirine karşıt görüşler ve gruplaşmalar nasıl olur da aynı yapısal nedenden doğabilir? sorusuna ise cevabım yukarıda kısaca belirlediğim üzere, küçük burjuvazinin gerek objektif sınıf durumu, gerekse buna uygun ideolojik tutumu itibarıyla çelişkili ve tutarsız oluşundadır. Birbirinden ayrı ve birbirine karşıt görüşlerin her biri bu çelişki ve tutarsızlığın bir yanını, bir yüzünü ifade etmektedir. Örneğin:

1. “İşçi sınıfını ve emekçi kitleleri eğitip örgütlemek, bilinçlendirmek uzun zaman ister, sorunun o kadar beklentiye takati yok”, veya, “halk cahildir, şartlanmıştır, ancak kuvvetten anlar, hele iktidara gelinsin, halk yararına işler yapılıncaya şimdi karşı olan halk bak nasıl kazanılır.” düşüncesine dayanarak, üst yönetimin zorlu bir el değiştirmesi ile işi kestirmeden ve tepeden çözmek eğiliminde olanlar küçük

burjuvazinin genellikle “aydın”, bürokrat kesiminin sözcüleridirler.

2. Türkiye için bugün gerçekleştirilecek ilk amacın ve aşamanın Milli Demokratik Devrim olduğunu savunanlar her ne kadar görüş ve tahlillerini başka gerekçelere dayandırıyorlarsa da, git gide sosyalizmin ve işçi sınıfı öncülüğünün sözünün dahi edilmesine karşı çıkmaları ve “güç birliği” hareketini ağırlığını “ara tabakalara, sivil-asker aydın kadrolara”, burjuvazinin “milli” ve “ilerici” kanadına kaydırmaları ve işçi ve emekçi sınıfların politik örgütüne karşı vaziyet almaları sonucu, ülkede düzen değişikliğini gerçekleştirmek yöntemi ve aracı bakımından bir önceki görüşte olanlarla aynı kapıya çıkmaktadırlar. Bu saydığımız nitelikleriyle bu görüş ve hareket de tipik küçük burjuva damgasını taşımaktadır.

3. İkinci görüş ve hareketin bir kolu veya yüzü olan, gençlikte, işçiler ve köylüler arasında yer alacak “kendiliğinden” meydana gelme şiddet hareketleriyle düzenin emekçi halktan yana, sosyalizm doğrultusunda değiştirilebileceği görüşü de yüzeyde ne kadar “devrimci” görünürse görünsün aslında bir küçük burjuva anarşizminden başka bir şey değildir. Kitlelerde kendiliğinden meydana gelen hareketlerin sosyal değişimdeki önemini asla küçümsemiyorum. Uyuşuk iktidarları ve içinde faaliyet gösterdikleri düzenle fazla uyuşuk hale gelmiş veya gelmekte olan işçi sınıfı örgütlerini ve diğer ilerici çevreleri ırgalamak, harekete geçirmek bakımından önemli bir fonksiyon görürler. Hele sosyalist örgüt ve akımlar, esasen kitlelerle yakın temas ve ilişki halinde, kitleler içinde çalışır halde olmaları gerektiğinden, böyle hareketlere hiç ilgisiz kalamazlar. Ne var ki, sosyalist adına lâıyk bir örgüt, kitlelerde meydana gelen huzursuzluğu, istekleri ve hareketliliği, iktidar değişikliğini hedef alan örgütlü ve bilinçli bir politik hareket haline dönüştürmekle görevlidir. Kitle hareketlerinin iktidarı etkilemekte bir ölçüde rolü olur. Boykot ve işgal hareketleri olmasaydı, üniversitelerin yeni bir üniversite reform kanunu hazırlamak, tam çalışma esasını kabul etmek, öğrencilere bir takım haklar tanımak akıllarından geçmiyecekti. Köylülerin toprakları işgal hareketi yayıldıkça iktidar da nihayet bir çeşit toprak reformu kanunu getirmek zorunda kalabilir. Ama her iki halde de ne üniversite reformu, ne toprak reformu istenilen ve gereken şekilde olmayacak, oyalayıcı, yaraya merhem sürücü nitelikte olmaktan öteye geçmiyecektir. Halka dönük eğitim, köylünün toprak özlemine cevap verecek ve tarımı kalkınma yoluna sokacak gerçek bir toprak reformu, bağımsız tam demokratik Türkiye, ancak iktidarın sınıf muhtevasının değişmesiyle gerçekleşebilir. Böyle bir politik iktidar değişikliğini, örgütlü, bilinçli, disiplinli politik bir hareketle gerçekleştirmeyi ön görmiyen hareketler, kısa sürede ne kadar göze çarpıcı ve etkin görünürse görünsünler, uzun vadede verimsiz olmaları mahkûmdur. Gençliğin, isbatlamış olduğu hareketlilik, dinamizm, netice alma yeteneği, politik hareketi ve örgütü canlandırmak, kalıplaşma ve bürokratlaşmadan kurtarmak, işçi, emekçi kitleleri politik yönde örgütlemek işinde önemli bir rol oynayabilir.

4. Sosyalist hareketin politik örgütünde, TİP içinde, son dönemde gittikçe beliren, oy toplama, oyları artırma kaygusunu birinci plana alma, örgütlenme, eğitim ve bilinçlendirme görevini ihmal etme eğilimi de bir küçük burjuva davranışından başka bir şey değildir. Verilen bütün oylar bilinçlidir, halkın tarihsel sezgisi ve sağduyusu vardır gerekçesiyle sosyalist eğitim ve örgütlenme zorunluğunu inkâr etmek

veya küçümsemek işin kolayına kaçmak, mevcut düzenle gittikçe daha uyuşur hale gelmektir. Küçük burjuvanın, nizam, kanun gerekçesiyle çetin mücadelelerden, rizikolardan kaçınması eğiliminin ifadesidir bu. Oysa, Anayasa çerçevesi içinde, kanun yolundan iktidara gelmeyi öngörmek, sosyalist hareketin mücadelesinin ve iktidara gelişinin kolay olacağı anlamına gelmez, çünkü karşı taraf Anayasaya ve kanunlara saygılı değil ve gerekli gördüğünde kanun dışı hareketlere baş vurmaktan çekinmiyor ve çekinmeyecektir. Bunun için Parti, kendi örgütünü ve örgüt elemanlarını sosyalist bilince, cesarete, fedakârlığa, mücadele yeteneğine sahip bir düzeye çıkartmak ve parti etrafında Anayasa hak ve hürriyetlerine fiilen sahip çıkan bilinçli kitle kümelenmeleri meydana getirmek zorundadır. Oy artışları, ancak Parti sosyalist bir çizgi üzerinde ise, örgütlenmesi ve çalışmaları itibarıyla sosyalist bir nitelikte ise bir başarının ifadesi olarak kabul olunur. Aksi halde oy artışları, diğer her hangi bir partinin oy artışlarından farklı bir anlam taşımaz. Bunun için, sosyalist bir parti olduğunu tüzüğüne de geçirmiş olan TİP'in başarısını sadece oylarla ölçmek temelden yanlıştır.

Yukarıdan beri ana çizgileriyle belirtmeye çalıştığım durum, Türkiye'de sosyalizm açısından karamsar bir tablo mu meydana getirmektedir? Bence, hayır. Ben sadece, sosyalizmde bilimselliği temel alan sosyalistlerin bu durumu ve etkenleri dikkate almaları, sosyalist hareket çizgisini belirlerken hesaba katmaları gereğine parmak basmak istiyorum. Türkiye'nin şartlarına uygun ve özgü, ama bilimsel sosyalizm temelinden ayrılmıyan, bir eylem çizgisi ve programı tesbit ederken, Türkiyenin tarihsel doğrultusu, içinde bulunduğu aşamanın objektif ekonomik-sosyal şartları yanı sıra yapısının belirgin küçük burjuva niteliği ve bunun ilerici, sosyalist akım içinde yansması da önemle göz önünde bulundurulmalıdır, bunu belirtmek istiyorum. Türkiyenin kapitalist yoldan asla kalkınıp, sanayileşip "çağdaş uygarlık" a erişmesi imkânı bulunmaması; ilerici, sosyalist kesim içinde varlığını ve niteliğini özetlediğim görüş ve akımların Türkiye'nin sorunlarına olumlu, nihâi çözüm getiremeyeceği gerçeği, ve halkın, sadece son işgal olaylarıyla değil, uzun bir süredir, hükümeti temsil eden makamların haksız, usulsüz, kanunsuz baskı hareketlerine, muamelelerine karşı yaptığı tepkilerle gösterdiği toplu direniş eğilimi, Türkiye'de sosyalizm için bir potansiyel yaratmaktadır. Burjuva iktidarların temel sorunlara halkı memnun edecek çözümler getirememesi, büyük halk çoğunluğunun geçim şartlarının gittikçe kötüleşmesi, okumuşlar kesiminde işsizlik ve gelir düşüklüğü, eğitim hizmetlerinin yetersizliğinin üst öğretim düzeylerinde gençlik arasında yarattığı tatminsizlik ve huzursuzluk, ekonomik ve mali sıkıntıların gittikçe darlaşan boğazlara sürüklenişi ve daha başka şart ve durumlar, sosyalist potansiyeli artırıcı ve bunu sosyalist bir güç haline dönüştürmeyi kolaylaştırıcı faktörlerdir. Ama sosyalist potansiyelin sosyalist güce dönüşmesi kendiliğinden olmayacak, sosyalistlerin bilime ve bilim ışığında Türkiye'nin şartlarının doğru değerlendirilmesine dayanan bilinçli, dayanışmacı, örgütlü, fedakâr ve cesur çaba ve çalışmalarıyla gerçekleşecektir.